

Mánudaginn 24. mars 1986.

Nr. 34/1984. **Húsnæðismálastjórn vegna Byggingarsjóðs ríkisins**
(Jón Þorsteinsson hrl.)

gegn

Gunnari H. Baldurssyni og gagnsök
(Othar Örn Petersen hrl.)

Skyldusparnaður. Verðbætur. Sératkvæði í héraði.

Dómur Hæstaréttar.

Mál þetta dæma hæstaréttardómararnir Magnús P. Torfason, Bjarni K. Bjarnason, Halldór Þorbjörnsson, Magnús Thoroddsen og Þór Vilhjálmsson.

Aðaláfrýjandi skaut málinu til Hæstaréttar með stefnu 17. febrúar 1984 að fengnu áfrýjunarleyfi 14. febrúar 1984. Krefst hann sýknu af kröfum gagnáfrýjanda og málskostnaðar í héraði og fyrir Hæstarétti.

Gagnáfrýjandi áfrýjaði málinu með stefnu 12. mars 1984 samkvæmt heimild í 3. mgr. 20. greinar laga nr. 75/1973. Hann krefst þess, að aðaláfrýjandi verði dæmdur til að greiða sér 641,16 krónur auk málskostnaðar í héraði og fyrir Hæstarétti eins og málið væri ekki gjafsóknarmál, en gagnáfrýjandi, sem hafði gjafsókn í héraði, fékk gjafsókn fyrir Hæstarétti með bréfi dóms- og kirkjumálaráðuneytisins 17. febrúar 1986.

Í héraðsdómsstefnu er mál þetta sagt höfðað á hendur Húsnæðismálastjórn. Af kröfum þeim sem gerðar eru í málinu, málsreifun umboðsmanna aðilja og yfirlýsingum þeirra fyrir Hæstarétti er þó ljóst að í raun rétttri er málsókninni beint að Byggingarsjóði ríkisins og hafi Húsnæðismálastjórn verið stefnt vegna þess að hún fer með málefni sjóðsins að lögum. Verður samkvæmt þessu litið svo á að Byggingarsjóður sé hinn eiginlegi málsaðili.

Í málflutningi aðilja og hinum áfrýjaða dómi eru lög nr. 19/1965 um Húsnæðismálastofnun ríkisins talin hafa öðlast gildi 10. maí 1965, en þann dag voru þau gefin út. Þau voru birt í Stjórnartíðindum 12. júní 1965. Samkvæmt 19. gr. laganna skyldu þau öðlast gildi þegar í stað. Tóku þau því gildi við birtingu, sbr. 1. gr. og 7. gr. laga nr. 64/1943. Er því kröfugerð í málinu ekki reist á réttum forsendum að þessu leyti.

Svo sem gagnáfrýjandi hefur lagt mál sitt fyrir dómstóla reisir hann kröfu sína á þeim grundvelli að við útreikning vaxta og verðbóta á skyldusparnaðarfé hafi ekki verið fylgt þeim lögum sem almenni löggjafinn hafi sett um skyldusparnað þann sem málið fjallar um. Hafi hin ranga framkvæmd laganna jafnframt falið í sér sérstaka skattlagningu ungs fólks sem hafi verið brot á stjórnarskrá.

Því er ekki haldið fram að löggjöf sú, sem hér er um að ræða, hafi í sjálfu sér verið andstæð ákvæðum stjórnarskrár. Þarf þá aðeins að huga að því hvort farið hafi verið að ákvæðum laganna við ávöxtun og greiðslu verðbóta á skyldusparnaðarfé gagnáfrýjanda.

Í lögum nr. 42/1957 var ekki sérstaklega tilgreindur ákveðinn vaxtafótur sem reikna ætti eftir vexti af skyldusparnaðarfé. Var gert ráð fyrir því í 3. mgr. 10. greinar laganna að við útborgun fengi innistæðueigandi sparifé sitt endurgreitt að viðbættum þeim vöxtum sem geiddir væru af vísitölubundnum verðbréfum á innlánstímanum. Þetta verður að skilja svo, að vextir af reikningsinnstæðu hafi átt að laga sig að vöxtum sem á hverjum tíma voru ákveðnir af nýjum vísitölubundnum verðbréfum, þ.e. bankavaxtabréfum eftir 4. grein laganna. Þeir vextir virðast í framkvæmd hafa fylgt vöxtum af útlánum Húsnæðismálastjórnar. Eftir E-lið 6. greinar laganna voru vextir af þeim lánum ákveðnir 5 ½% ársvextir. Í F-lið greinarinnar var Húsnæðismálastjórn þó heimilað að breyta vöxtum þessum að fengnu samþykki ríkisstjórnarinnar. Þetta var gert á árinu 1964 og vextir af nýjum útlánum lækkaðir í 4% ársvexti. Er ómótmælt að vextir af nýjum vísitölubundnum verðbréfum (bankavaxtabréfum) hafi verið lækkaðir til samræmis. Í kjölfar þessa voru síðan vextir af skyldusparnaðarfé einnig lækkaðir í 4% ársvexti frá 1. janúar 1965 að telja. Verður sú vaxtabreyting ekki metin ólögleg þar sem hún studdist við löglega teknar ákvarðanir um lækkun vaxta af útlánum, og þar með af bankavaxtabréfum, samkvæmt þeim lagaheimildum sem að framan eru greindar. Ræður í því sambandi ekki úrslitum þó að lækkun vaxta af útlánum Húsnæðismálastjórnar í 4% ársvexti væri ekki beinlínis lögmælt fyrr en með C-lið 7. greinar laga nr. 19/1965.

Samkvæmt framansögðu verður ekki talið að innstæða gagnáfrýjanda hafi verið vanreiknuð vegna of lágt reiknaðra vaxta fyrir

tímabilið 1. janúar til 10. maí 1965 svo sem hann heldur fram og héraðsdómur hefur fallist á. Vaxtamunur sá sem hér er um að tefla nemur alls 33,00 gkr. en 52,80 gkr. þegar á þá fjárhæð hafa verið reiknaðar verðbætur með þeirri aðferð sem héraðsdómur beitir.

Með skírskotun til forsendna hins áfrýjaða dóms að öðru leyti þykir mega fallast á að rétt hafi verið sú aðferð sem héraðsdómur beitir við útreikning á innstæðu gagnáfrýjanda er skyldusparnaði hans lauk 18. september 1972. Átti innstæðan því þá að nema með vöxtum 82.087,75 gkr. (82.140,55 - 52,80 gkr.). Þann dag fékk gagnáfrýjandi greiddar 75.139,80 gkr. Við leiðréttingu á verðbóta-reikningi 20. nóvember 1974 voru honum ennfremur greiddar sem viðbót á verðbætur 4.508,00 gkr. Ennfremur fékk hann greiddar sem vexti sama dag 1.218,00 gkr. Ennþá voru ógoldnar 1.221,95 gkr. eða 12,22 nýkr. (82.087,75 - 75.139,80 - 4.508,00 - 1.218,00 gkr.). Ber að dæma aðaláfrýjanda til að greiða gagnáfrýjanda þá fjárhæð, en dráttarvextir verða ekki dæmdir af henni þar sem varakrafa er ekki gerð um það.

Rétt er að málskostnaður fyrir Hæstarétti falli niður. Gjafsóknarkostnaður gagnáfrýjanda fyrir Hæstarétti greiðist úr ríkissjóði, þar með talin málflutningslaun skipaðs talsmanns hans 55.000,00 krónur.

D ó m s o r ð:

Aðaláfrýjandi, Húsnaðismálastjórn vegna Byggingarsjóðs ríkisins, greiði gagnáfrýjanda, Gunnari H. Baldurssyni, 12,22 krónur.

Ákvæði hins áfrýjaða dóms um málskostnað og gjafsóknarkostnað er staðfest.

Málskostnaður fyrir Hæstarétti fellur niður.

Gjafsóknarkostnaður gagnáfrýjanda fyrir Hæstarétti greiðist úr ríkissjóði, þar með talin málflutningslaun skipaðs talsmanns hans, Othars Arnar Petersen hæstaréttarlögmanns, 55.000,00 krónur.

Dómi þessum ber að fullnægja að viðlagðri aðför að lögum.

Dómur bæjarþings Reykjavíkur 20. maí 1983.

I.

Mál þetta, sem tekið var til dóms 4. maí sl., hefur Gunnar H. Baldursson teiknari, nnr. 3340-0322, Miðvangi 4, Hafnarfirði, höfðað fyrir bæjarþingi Reykjavíkur með stefnu birtri 22. desember 1981 á hendur Húsnæðismálastjórn, nnr. 4451-7698, Laugavegi 77, Reykjavík.

Dómkröfur stefnanda eru þær að stefndi verði dæmdur til að greiða stefnanda kr. 641,16 með verðbótum og 4% ársvöxtum frá 15. nóvember 1976 til greiðsludags og málskostnað að skaðlausu eins og málið væri ekki gjafsóknarmál, en stefnanda var veitt gjafsókn í málinu með bréfi dómsmálaráðuneytisins dags. 25. janúar 1982.

Dómkröfur stefnda eru þær aðallega að hann verði sýknaður af kröfum stefnanda og að honum verði dæmdur málskostnaður úr hendi stefnanda að mati dómsins, en til vara að stefnufjárhæðin verði lækkuð verulega og málskostnaður verði þá látinn niður falla.

Sættir hafa verið reyndar árangurslaust.

II.

Mál þetta var þingfest 7. janúar 1982. Af hálfu stefnda var skilað greinargerð 29. apríl sama ár, og var málinu síðan úthlutað til Guðmundar Jónssonar, þáverandi borgardómara. Meðdómsmenn í málinu voru Guðjón Hansen tryggingafræðingur og Guðmundur Skaftason hrl., löggiltur endurskoðandi. Munnlegur málflutningur fór fram 30. júní 1982, en þann 9. ágúst sama ár var kveðinn upp gagnaöflunarúrskurður. Þann 15. september 1982 voru Guðmundur Jónsson og Guðmundur Skaftason settir hæstaréttardómarar og fékk undirritaður dómari mál þetta þá til meðferðar. Í stað Guðmundar Skaftasonar kom Ólafur Nilsson, löggiltur endurskoðandi, sem meðdómsmaður í mál þetta.

III.

Málavextir eru þessir:

Með lögum nr. 42/1957 um Húsnæðismálastofnun, Byggingarsjóð ríkisins o.fl. var mælt fyrir um stofnun Húsnæðismálastofnunar ríkisins er Húsnæðismálastjórn veitti forstöðu, og skyldi hún heyra undir félagsmálaráðuneytið. Var stofnuninni ætlað að hafa á hendi stjórn Byggingarsjóðs ríkisins og yfirumsjón með lánsfjáröflun og lánsveitingum til íbúðabygginga. Í lögunum var einnig mælt fyrir um stofnun Byggingarsjóðs ríkisins og veðlán til íbúðabygginga. Til að stofna veðlánakerfi, sem starfaði undir stjórn Húsnæðismálastjórnar og Veðdeildar Landsbanka Íslands, var veðdeildinni veitt heimild til að gefa út bankavaxtabréf að fjárhæð allt að gkr.

100.000.000,00 árlega næstu 10 árin. Skyldu bréfin vera í tveimur flokkum, A flokki, með föstum vöxtum og afborgunum, en hinn hlutinn, B flokkur, allt að gkr. 50.000.000,00 á ári, skyldi vera með vísitölu kjörum þannig að greiðslur afborgana og vaxta væru bundnar við vísitölu framfærslukostnaðar. Samkvæmt 6. gr. laganna skyldu lán til íbúðabygginga vera í tvennu lagi, A lán, sem skyldi vera jafngreiðslulán með 7% ársvöxtum til allt að 25 ára, og B lán, með 5,5% ársvöxtum og jöfnum afborgunum til allt að 15 ára, en að öðru leyti með hliðstæðum kjörum og vísitölubundnu verðbréfin. Með ákvæðum 10. gr. laganna var sú skylda lögð á alla einstaklinga á aldrinum 16-25 ára, samanber þó undanþáguákvæði 11. gr., að leggja til hliðar 6% af launum sínum greiddum í peningum eða sambærilegum atvinnutekjum í því skyni að mynda sér sjóð til íbúðabygginga eða bústofnunar í sveit. Skyldi fé, sem þannig safnaðist, ávaxtað í innlánsdeild Byggingarsjóðs ríkisins fyrir þá sem búsettir voru í kaupstöðum eða kaupsíðum, en í veðdeild Búnaðarbanka Íslands fyrir þá sem búsettir voru í sveitum. Skyldi fé það, sem skylt var að spara á þennan hátt, undanþegið tekjuskatti og tekjuútsvari og fé sem þannig var lagt til hliðar skatt- og útsvarsfrjálst sem eign og ekki framtalsskyld. Einnig voru vextir af slíku fé undanþegnir framtalsskyldu til tekju- og eignaskatts og skatt- og útsvarsfrjálsir. Þegar sá, sem safnað hafði fé í sjóðinn, nærði 26 ára aldri eða gengi í hjónaband og stofnaði heimili, skyldi hann eiga þess kost að fá sparifé sitt endurgreitt „að viðbættum þeim vöxtum og uppbót vegna vísitöluhækkunar sem greidd er af vísitölubundnum verðbréfum á innlánsstímanum“. Þeir, sem safnað höfðu fé í sjóðinn, skyldu að öðru jöfnu sitja fyrir um lán til íbúðabygginga frá Húsnæðismálastjórn er máttu vera allt að 25% hærri en almennt gerðist, þó ekki hærri en 2/3 hlutar af matsverði íbúðar. Var forgangsréttur þessi bundinn því skilyrði að sparifjáröfnun þeirra, sem stóðu að íbúðarbyggingunni, næmi samanlagt a.m.k. gkr. 25.000,00. Í reglugerð nr. 184/1957, sem sett var á grundvelli laga nr. 42/1957 og 36/1952, var nánar mælt fyrir um framkvæmd skyldusparnaðarins, en ekki eru þar ákvæði um útreikning vaxta eða verðbóta við endurgreiðslu skyldusparifjár.

Með lögum nr. 45/1958 var sú breyting gerð á kjörum bankavaxtabréfa í B flokki að þau skyldu vera með vísitölu kjörum, þannig að eingöngu greiðslur afborgana yrðu bundnar vísitölu framfærslukostnaðar. Samkvæmt greinargerð með lögum stafaði þessi breyting af því að talið var ómögulegt að framkvæma vísitölubundnar vaxtagreiðslur af slíkum bréfum. Jafnframt var í þessum lögum kveðið á um það að skyldusparnaður skyldi hefjast við næstu mánaðamót eftir að hlutaðeigandi yrði 16 ára og ljúka við næstu mánaðamót eftir að hann yrði 26 ára.

Í bréfi, sem bankastjórar Landsbanka Íslands rituðu félagsmálaráðuneyt-

inu 10. apríl 1958, lögðu þeir til að við framkvæmd 3. kafla laga nr. 42/1957, 10. gr. og 13. gr. reglugerðar frá 27. nóvember 1957, yrði vísitöluuppbót og vextir af sparifé reiknuð og greidd þannig: „Framfærsluvísitala októbermánaðar reiknist sem grunnvísitala af innstæðum reikningseiganda pr. 1. október ár hvert. Sú vísitöluhækkun, sem verður á hverju ári, reiknist eftir á af þeirri innistæðu sem reikningseigandi á 1. október árið áður.

Dæmi:

Innstæða 1. október 1958 kr. 5.000,00, vísitala 191 stig.

Innstæða 1. október 1959 kr. 10.000,00, vísitala 200 stig.

Fær þá reikningseigandi 10 vísitölustig eða 4,71% af kr. 5.000,00 1. október 1959 sem er vísitöluhækkun frá 1. október 1958 til 1. október 1959.

Næsta ár, þ.e. 1. október 1960, fær reikningseigandi síðan vísitöluhækkun af 10.000,00 krónum o.s.frv.

Vísitalan leggist ekki við höfuðstól fyrr en innstæðan greiðist reikningseiganda. Af innstæðum, sem greiddar eru út á milli gjalddaga, reiknast ekki vísitöluuppbætur fyrir þann tíma sem er liðinn frá 1. október þar á undan. Vextir reiknast ekki af vísitöluuppbótinni. 5 ½% vextir leggjast við höfuðstól án vísitöluuppbótar við hver áramót.“

Með bréfi Húsnæðismálastjórnar til félagsmálaráðuneytisins, dags. 12. maí 1958, var tilkynnt að stjórnin hefði samþykkt tillögurnar. Með bréfi, dags. 13. maí 1958 tilkynnti félagsmálaráðuneytið Landsbanka Íslands að það hefði fallist á tillögurnar.

Með lögum nr. 18/1964 var ákvæðum l. nr. 42/1957 breytt á þann veg að skyldusparnaður skyldi nú nema 15% af launum greiddum í peningum eða sambærilegum atvinnutekjum og forgangsréttur skyldusparenda til hærri lána var nú bundinn við að sparifjársöfnun næmi gkr. 50.000,00.

Með lögum nr. 19/1965 um Húsnæðismálastofnun ríkisins voru lög nr. 42/1957 með áorðnum breytingum felld úr gildi. Samkvæmt ákvæðum laga þessara skyldi verkefni stofnunarinnar vera að beita sér fyrir umbótum í byggingarmálum, hafa á hendi stjórn Byggingarsjóðs ríkisins og yfirumsjón með lánsfjáröflun og lánveitingum til íbúðabygginga í landinu. Samkvæmt 5. gr. skyldi sem fyrr starfrækja veðlánakerfi undir stjórn Húsnæðismálastjórnar og Veðdeildar Landsbanka Íslands, og skyldu lánveitingar innan þess vera í samræmi við hinar almennu útlánareglur Húsnæðismálastjórnar. Í þessu skyni var Veðdeild Landsbanka Íslands veitt heimild til að gefa út skuldabréf (bankavaxtabréf), sem máttu nema allt að gkr. 400.000.000,00 árlega. Skyldu vaxtabréf þessi vera með föstum vöxtum og afborgunum, en með vísitöluþækkun þannig að greiðslur afborgana og vaxta væru bundnar kaupgreiðsluvísitölu, sbr. lög nr. 62/1964. Samkvæmt c-lið 7. gr. skyldu lán, sem Húsnæðismálastjórn veitti, vera afborgunarlaus fyrsta árið,

en greiðast síðan á 25 árum með 4% ársvöxtum og jöfnum ársgreiðslum vaxta og afborgana (annuitetslán). Hver ársgreiðsla, afborgun og vextir og kostnaður skyldi hækkuð eða lækkuð, eftir því sem við ætti, samkvæmt kaupgreiðsluvísitölu, sbr. lög nr. 63/1964. Í 10. gr. laganna er kveðið á um skyldusparnað, og eru ákvæði hennar óbreytt frá ákvæðum 10. gr. laga nr. 42/1957, sbr. lög nr. 18/1964, að öðru leyti en því að skyldusparendum var nú áskilinn fortakslaus réttur til 25% hærri lána umfram aðra, þó eigi yfir $\frac{3}{4}$ hluta af matsverði viðkomandi íbúðar og að því tilskildu, að sparifjáröfnun þeirra sem stóðu að byggingu hlutaðeigandi íbúðar næmi sam-
anlagt a.m.k. gkr. 100.000,00.

Með lögum nr. 21/1968 var gerð breyting á ákvæðum 5. gr. laga nr. 19/1965 að því er varðaði verðbætur skuldabréfa (bankavaxtabréfa) þeirra sem heimilað var að gefa út til öflunar fjár til Byggingarsjóðs ríkisins. Skuldabréfin skyldu sem fyrr vera með föstum vaxtafæti og endurgreiðast með jöfnum ársgreiðslum vaxta og afborgana (annuitet). Samkvæmt 6. mgr. hinna nýju ákvæða skyldi á ársgreiðslu lána, er Byggingarsjóður tók skv. 2. mgr. greinarinnar, greiða hlutfallslega viðbót sem svaraði helmingi þeirrar hækkunar er hverju sinni hefði orðið á kaupvísitölu, sbr. 5. mgr. greinarinnar, frá útgáfudegi skuldabréfs til 1. febrúar næsta fyrir hverja ársgreiðslu. Um vísitölu þá, sem beitt skyldi, var svofellt ákvæði í 5. mgr. hinna nýju ákvæða:

„Hagstofa Íslands skal reikna vísitölu er sýni breytingar á dagvinnutíma-
kaupi fyrir almenna verkamannavinnu í Reykjavík samkvæmt nánari ákvörðun hennar. Grunntími þessarar vísitölu skal vera 1. febrúar 1968, og skal hún framvegis reiknuð fjórum sinnum á ári miðað við fyrsta dag mánaðanna febrúar, maí, ágúst og nóvember. Gildistími hvernar vísitölu í sambandi við útgáfu skuldabréfa samkvæmt 2. mgr. þessarar greinar og c-liðs 7. gr. eru 3 mánuðir og reiknast frá fyrsta degi þess mánaðar, er vísitalan er við miðuð.“

Með 4. gr. laga nr. 21/1968 var gerð hliðstæð breyting á ákvæði c-liðar 7. gr. laga nr. 19/1965 um kjör lána sem Húsnæðismálastjórn veitti, þannig að á vexti af þeim fyrsta árið og af ársgreiðslum af þeim síðar skyldi skuldari greiða hlutfallslega viðbót er svaraði helmingi þeirrar hækkunar er hverju sinni hefði orðið á kaupvísitölu, sbr. 5. mgr. 5. gr. frá lántökutíma og til 1. febrúar næst fyrir hverja ársgreiðslu.

Með 5. gr. laga nr. 21/1968 var og breytt ákvæði fyrsta málslíðar 3. mgr. 10. gr. laga nr. 19/1965 um endurgreiðslu skyldusparifjár og var hið nýja ákvæði svohljóðandi:

„Þegar sá, sem sparað hefur fé og lagt í sjóð samkvæmt 1. mgr., hefur náð 26 ára aldri — eða stofnað til hjúskapar, verði það fyrr — skal hann eiga þess kost að fá endurgreitt sparifé sitt samkvæmt 1. mgr. með 4%

vöxtum frá þeim tíma, er það var innlagt, og með viðbót samkvæmt kaupvísitölu (sbr. 5. mgr. 5. gr.).“

Í stað laga nr. 19/1965 voru sett lög nr. 30/1970 um Húsnæðismálastofnun ríkisins. Sem fyrr laut Byggingarsjóði ríkisins stjórn Húsnæðismálastjórnar. Voru ákvæði 5. gr. c-liðar 8. gr. hinna nýju laga óbreytt frá ákvæðum 5. gr. og c-liðar 7. gr. hinna eldri laga.

Með lögum nr. 72/1972 var svohljóðandi ákvæði bætt við c-lið 8. gr.: „Meðaltalsársvextir allt lánstímabilið skulu þó, að meðtalinni þóknun Veðdeildar, aldrei vera hærri en 7 $\frac{3}{4}$ %. Viðbót sú, sem fellur til á afborganir samkvæmt þessum staflíð, telst vextir.“

Í 11. gr. laga nr. 30/1972 var kveðið á um skyldusparnað og voru ákvæði 1. mgr. óbreytt frá ákvæði 10. gr. laga nr. 19/1965, en ákvæði 3. mgr. voru svohljóðandi:

„Þegar sá, sem sparað hefur fé og lagt í sjóð samkvæmt 1. mgr., hefur náð 26 ára aldri - eða stofnað til hjúskapar, verði það fyrr, kaupir eða byggir íbúð til eigin þarfa, sbr. e-lið 12. gr. - skal hann eiga þess kost að fá endurgreitt sparifé sitt samkvæmt 1. mgr. með 4% vöxtum frá þeim tíma, er það var innlagt, og með viðbót samkvæmt kaupvísitölu, sbr. 5. mgr. 5. gr. Ennfremur skulu þeir sitja fyrir um lán til íbúðabygginga frá Húsnæðismálastjórn, og mega þau lán vera allt að 25% hærri en almennt gerist þá, þó eigi yfir $\frac{3}{4}$ hluta af matsverði viðkomandi íbúðar. Þessi forgangsréttur til lána er þó bundinn því skilyrði að sparifjársöfnun þeirra, sem að byggingu hlutaðeigandi íbúðar standa, nemi samanlagt a.m.k. 150.000,00 kr.“

Samkvæmt ákvæðum 2. og 4. mgr. 11. gr. var fé það, sem skylt var að spara samkvæmt þessu undanþegið tekjuskatti og tekjuútsvari sem fyrr og fé það, sem var lagt til hliðar, skatt- og útsvarsfrjálst og ekki framtals-skylt, svo og vextir af því.

Nú eru í gildi um Húsnæðisstofnun ríkisins lög nr. 51 frá 9. júní 1980. Í 72 gr. laganna er kveðið á um vexti og verðbætur á sparifé, en þar segir svo:

„Þegar sá, sem sparað hefur fé og lagt í sjóð samkvæmt 1. mgr. 71. gr., hefur náð 26 ára aldri — eða stofnað til hjúskapar verði það fyrr, kaupir eða byggir íbúð til eigin þarfa, skal hann eiga þess kost að fá endurgreitt sparifé sitt samkvæmt 1. mgr. með sömu vöxtum og gilda á hverjum tíma fyrir lán skv. 1. tl. 11. gr. að viðbættum verðbótum samkvæmt lánskjaravísitölu Seðlabanka Íslands samkvæmt 39. gr. laga nr. 13 frá 10. apríl 1979.

Innlagður skyldusparnaður á hverjum tíma fái grunngildi lánskjaravísitölu þess mánaðar. Þegar skyldusparnaðurinn er tekinn út sé sömuleiðis miðað við gildandi lánskjaravísitölu í þeim mánuði. Vextir af innstæðu

skulu leggjast við höfuðstól við hver áramót og verðtryggjast á sama hátt og höfuðstóllinn.“

Stefnandi, sem er fæddur 4. október 1947, lagði í fyrsta skipti inn á spari-merkjareikning sinn nr. 31403 hjá innlánsdeild Byggingarsjóðs ríkisins hinn 12. júní 1964 til að fullnægja ákvæðum laga um skyldusparnað. Samkvæmt ljósriti af spjaldi stefnanda hjá sjóðnum hefur hann lagt inn, tekið út og vextir verið reiknaðir honum sem hér segir:

„Dags.	úttekið	innlagt	innstæða
12. júní 1964		1.850,00	1.850,00
8. ágúst 1964		1.845,00	3.695,00
19. okt. 1964		915,00	4.610,00
31. des. 1964		108,30	4.718,30
31. des. 1965		188,32	4.907,02
31. des. 1966		196,28	5.103,30
4. jan. 1967		1.500,00	6.603,30
31. des. 1967		264,29	6.867,59
6. sept. 1968		4.261,00	11.128,59
13. nóv. 1968		2.785,00	13.913,59
31. des. 1968		346,64	14.260,23
8. ágúst 1969		4.950,00	19.210,23
17. sept. 1969		2.165,00	21.375,23
13. okt. 1969		2.202,00	23.577,23
31. des. 1969 (sic)		697,57	24.274,80
17. des. 1969 (sic)	9.317,00		14.957,80
17. júlí 1970		1.993,00	16.950,80
20. ágúst 1970		1.894,00	18.884,80
1. sept. 1970		2.178,00	21.022,80
18. sept. 1970 (sic)		1.233,20	
18. sept. 1970 (sic)		5.504,70	
18. sept. 1970 (sic)	75.139,80“		

Þá liggur fyrir svofellt yfirlit Veðdeildar Landsbanka Íslands yfir spari-merkjareikning stefnanda eftir 1. september 1970.

„Fært af korti	kr. 21.022,80
23. nóvember 1970 innl.	kr. 2.564,00
Vextir 1970	kr. 686,20
28. des. 1971 innlagt	kr. 15.804,00
Vextir 1971	kr. 970,90
18. ágúst 1972 innlagt	kr. 12.012,00
6. september 1972 innlagt	kr. 15.342,00
Innstæða þá	kr. 68.401,90

Útborgað 18. september 1972

Innstæða kr. 68.401,90

Dagvextir kr. 1.233,20

Vísitölu-

bætur kr. 5.504,70

Alls útborgað kr. 75.139,80“

Einnig liggur fyrir yfirlit Veðdeildar Útvegsbanka Íslands yfir vísitölu-bætur reiknaðar af reikningi stefnanda svohljóðandi:

„1. október 1965	kr. 317,40
1. október 1966	kr. 192,97
1. febrúar 1967	kr. 275,77
1. febrúar 1968	kr. 210,64
1. febrúar 1969	kr. 343,40
1. febrúar 1970	kr. 1.036,70
1. febrúar 1971	kr. 1.899,60
1. febrúar 1972	kr. 1.228,20
Samtals	kr. 5.504,70“

Hinn 18. september 1972 fékk stefnandi endurgreitt það sem lagt hafði verið inn á sparimerkjareikning hans nr. 31403 ásamt vöxtum og verðbótum samkvæmt framangreindum útreikningum, samtals gkr. 75.139,80. Stefnandi telur grundvöll útreiknings verðbóta rangan og hefur höfðað mál þetta til heimtu á mismun fjárhæðar þeirrar sem hann fékk greidda og fjárhæðar þeirrar sem hann telur rétta samkvæmt útreikningi sínum.

IV.

Krafa stefnanda er byggð á því að ákvæði um skyldusparnað hafi ekki verið framkvæmd á löglegan hátt. Hafi það valdið því að hann hafi ekki fengið greidda rétta fjárhæð af skyldusparnaðarreikningi sínum. Jafnframt er krafa stefnanda byggð á því að skyldusparnaðarreikningi hans nr. 31403 verði ekki lokað fyrr en hann hafi að fullu fengið greidda fjárhæð skyldusparnaðar síns með vöxtum og verðbótum frá 18. september 1972.

Því er í fyrsta lagi haldið fram að vextir hafi verið ranglega reiknaðir 4% frá 1. janúar til 10. maí 1965, en þeir hafi átt að vera 5,5% fram til gildistöku laga nr. 19/1965, þann 10. maí 1965.

Þá er því haldið fram að verðbætur hafi aðeins verið reiknaðar einu sinni á ári og þá af fjárhæð í upphafi vísitölutímabils. Gerð er krafa um að verðbætur verði reiknaðar í hvert sinn sem vísitala var fundin og jafnframt að miðað verði við upphæð í lok vísitölutímabils. Lög um skyldusparnað

veiti enga vísbendingu um að reikna hafi átt verðbætur með þeim hætti sem gert var, heldur sé þvert á móti tekið fram í lögnum frá 1968 að kaupvísitala skuli reiknuð fjórum sinnum á ári en ekki hafi verið nein ástæða til slíks ef ekki hafi átt að fara eftir því við útreikning verðbóta.

Þá hafi verðbætur verið lagðar á sérstakan reikning sem hvorki bar vexti né verðbætur. Þessi framkvæmd eigi sér enga stoð í lögum og sé algjörlega andstæð viðurkenndum og rökréttum vísitöluútreikningum. Gerð er krafa um að verðbætur leggist við höfuðstól.

Þá er því haldið fram að ekki hafi verið um að ræða lokauppgjör er stefnandi fékk endurgreitt sparifé sitt 18. september 1972. Vegna grandleysis hans verði að líta á þá endurgreiðslu sem úttekt af reikningnum, en málsókn þessi stefni hins vegar að réttu uppgjöri.

Af hálfu stefnanda er því mótmælt að skattfrelsi skyldusparifjár hafi þýðingu við úrlausn máls þessa, því það fé, sem menn almennt spari, sé skattfrjálst. Þá er því haldið fram að ívilnanir, sem skyldusparendur skyldu hljóta hjá Byggingarsjóði ríkisins samkvæmt lögnum, hafi enga þýðingu fyrir úrslit þessa máls, þar sem fram hafi komið að ívilnanir þessar hafi engar verið.

Kröfugerð stefnanda er studd þeim rökum að lagaákvæði þau, sem framkvæmd skyldusparnaðar hafi verið byggð á frá upphafi, hafi ekki verið eins glögg og æskilegt sé. Hafi þá bankastjórar Landsbanka Íslands verið fengnir til að skera úr um óvissuatriði, en fjármunir unga fólksins hafi verið ávaxtaðir í þeim banka og hafi þeir því haft hagsmuna að gæta. Auk þess hafi þær upplýsingar, sem aflað var um þessi mál fyrstu áratugina, verið frá aðilum sem vart geti talist óvilhallir.

Fram komi við setningu laga þeirra sem gilt hafi um skyldusparnað að full verðtrygging skyldi koma á þann hlut vinnulauna sem launafólki var skylt að leggja til hliðar hverju sinni. Framkvæmdavaldið hafi ekki séð til þess að framkvæmd laganna væri með þeim hætti sem gert hafi verið ráð fyrir í upphafi.

Þess beri að gæta að skyldusparnaður, vaxtareikningur og verðbótareikningur séu flókin mál sem allur almenningur eigi bágð með að skilja án sérstakrar útlistunar. Það unga fólk sem skylt hafi verið að spara, allt niður í 16 ára aldur, hafi því ekki getað gert sér grein fyrir þeim útreikningsaðferðum sem giltu hverju sinni. Þetta fólk hafi hins vegar orðið að treysta því að stofnanir þær, sem áttu að sjá um ástund sparnaðarins, sæju svo um að fullkomin ávöxtun ætti sér stað.

Samkvæmt framansögðu sé jafnframt ljóst að þetta fólk verði ekki sakað um tómlæti þar sem ekki hafi verið hægt að ætlast til þess að það gerði sér grein fyrir því að sérfræðistofnanir beittu reglunum á ólögmetan hátt.

Telja verði að réttarvenja um lagaframkvæmdina hafi ekki myndast. Það

geti ekki talist íslenskur réttur að réttarvenja skapist, hafi opinber stofnun tekið mikið fé á ólögmaetan hátt í langan tíma. Afstaða almennings, sem sé einn grundvöllur réttarvenju, komi hvergi fram í máli þessu.

Stefnandi sættir sig við að lög þau, sem í gildi voru á hverjum tíma, eigi við um skyldusparnað hans. Það sé hins vegar grundvallaratriði að stefnandi telji að lagaframkvæmdin hafi ekki verið samkvæmt lögnum. Beiting laganna hafi verið með þeim hætti sem verði að telja brot á stjórnarskránni þar sem um raunverulega skattlagningu lítils hóps manna hafi verið að ræða innan ákveðinna aldursmarka.

Tölulega byggir stefnandi kröfugerð sína á tölvuútreikningum, sem dr. Pétur H. Blöndal tryggingastærðfræðingur hefur látið gera.

Af hálfu stefnanda kemur fram að mál það, sem hér er til úrlausnar, hafi verið valið sem prófmál í samráði við stefnda til að fá skorið úr atriðum þeim sem kröfugerð stefnanda beinist að. Því megi ætla að allir skyldusparendur frá upphafi skyldusparnaðar fái leiðréttingu sinna mála ef fallist verði á kröfugerð stefnanda. Beri að taka tillit til þessa við ákvörðun málflutningsþóknunar lögmanns stefnanda, en stefnandi hafi fengið gjafsóknarleyfi við rekstur málsins.

Sýknukröfu sína byggir stefndi á því aðallega að hann hafi í alla staði farið að lögum við ávöxtun og verðbætur skyldusparifjár stefnanda. Til stuðnings þeirri málsástæðu sinni bendir stefndi á eftirfarandi: Vextir af skyldusparnaði hafi verið 5,5% til 1. janúar 1965, er þeir lækkuðu í 4%. Vaxtalækkun þessi hafi verið ákveðin á fundi Húsnæðismálastjórnar þann 10. júlí 1964, það er vaxtakjör á þeim lánum, sem vaxtakjör skyldusparnaðar skyldu vera bundin við. Hafi ákvörðun þessi komið þá þegar til framkvæmda að því er ný útlán varðaði. Vextir af skyldusparnaði hafi hins vegar ekki verið lækkaðir fyrr en 1. janúar 1965. Við lækkun þessa hafi í alla staði verið farið löglega að. Húsnæðismálastjórn hafi haft heimild samkvæmt f-lið 6. gr. laga nr. 42/1957 til þess að ákveða vexti að fengnu samþykki ríkisstjórnarinnar. Hér hafi ríkisstjórnin gert samkomulag við verkalyðshreyfinguna í landinu um betri lánskjör á húsnæðismálastjórnarlánum. Lög nr. 19/1965, sem tekið hafi gildi 10. maí 1965, breyti í engu um gildi ákvörðunar Húsnæðismálastjórnar 10. júlí 1964, heldur verði að telja að lögin staðfesti áður tekna löglega ákvörðun. Fyrrgreind heimild Húsnæðismálastjórnar hafi verið felld brott með lögum nr. 19/1965. Ætlast hafi verið til þess að skyldusparnaðurinn yki ráðstöfunarfé Byggingarsjóðs. Þetta komi fram í lögnum frá 1957 og greinargerð með þeim. Það sé meginstefna í vaxtamálum í landinu að innlánsvextir séu nokkru lægri en útlánsvextir og þyki eðlilegt.

Samkvæmt 11. gr. laga nr. 13/1975 um lánskjör fjárfestingarlánasjóða endurláni fjárfestingarlánasjóðir það fé, sem þeir fái til ráðstöfunar, með

sambærilegum kjörum og þeir sæti sjálfir. Þar segi ennfremur að ríkisstjórnin skuli að fengnum tillögum Seðlabanka Íslands og Framkvæmdastofnunar ríkisins setja meginreglur um lánskjör allra opinberra fjárfestingarlánasjóða í samræmi við 1. mgr. Stjórn sjóða þeirra, sem hlut eigi að máli, skuli síðan gera tillögur um lánskjör innan ramma meginreglnanna skv. 3. mgr. Að fengnum þeim tillögum skuli ríkisstjórnin taka endanlega ákvörðun um lánskjör fjárfestingarlánasjóða og komi sú ákvörðun í stað lagaákvæða og reglna þeirra sem gildi um þetta efni.

Með þessum lögum sé staðið að ákvörðunum á lánskjörum sjóða sem sambærilegir séu Byggingarsjóði ríkisins, á svipaðan hátt og gert hafi verið árið 1964.

Það verði því ekki séð að nauðsyn sé að ákveða lánskjör með lögum, en vextir og uppbætur af sparifé skyldu vera hinar sömu sem greiddar hafi verið af vísitölubundnum verðbréfum á innlántímanum.

Þá megi bæta því við, að almennir vextir í þjóðfélaginu séu ákveðnir af Seðlabanka Íslands.

Samkvæmt framansögðu sé þeirri málásáttæðu stefnanda mótmælt að vextir af sparifé hans hafi verið vanreiknaðir.

Í 2. mgr. 10. gr. laga nr. 42/1957 segi að þegar sá, sem safnað hafi fé í sjóð skv. 1. mgr., hafi náð 26 ára aldri eða gangi í hjónaband og stofni heimili, skuli hann eiga þess kost að fá sparifé sitt endurgreitt að viðbættum þeim vöxtum og uppbót vegna vísitöluhækkunar sem greidd sé af vísitölubundnum verðbréfum á lántímanum. Ekki sé nánar fjallað um það með hvaða hætti vísitöluútreikningur skyldi gerður. Hafi þá verið leitað til aðalbanka landsins, hvernig útreikningurinn skyldi framkvæmdur. Reglur um þetta hafi svo verið gefnar út í apríl 1958 og síðan samþykktar af Húsnæðismálastjórn og staðfestar af félagsmálaráðuneyti. Eftir reglum þessum hafi síðan verið farið og á þeim hafi engar grundvallarbreytingar verið gerðar. Vaxtafótur hafi breyst og árið 1965 hafi verið farið að miða við kaupgjaldsvísitölu í stað framfærsluvísitölu áður. Reglunum hafi verið breytt í meginatriðum þar til nýjar reglur um ávöxtun skyldusparnaðar tóku gildi þann 1. júlí 1980. Hafi framfærsluvísitala verið reiknuð sem grunnvísitala af innistæðu og miðað við 1. otóber ár hvert. Vísitöluhækkunin hafi verið reiknuð eftir á á þá innistæðu, sem inni var þann 1. október næst á undan og aðeins er innistæða hafði staðið inni í 1 ár. Á innistæður, sem greiddar voru út milli reikningsdaga, hafi ekki verið reiknaðar vísitölubætur.

Í áðurgreindu samkomulagi ríkisstjórnarinnar við verkalyðshreyfinguna árið 1964 hafi verið óskað eftir því að horfið yrði frá miðun við framfærsluvísitölu, en frekar miðað við kaupgreiðsluvísitölu. Ákvæði um þessa vísitölu hafi verið í lögum nr. 63/1964 um verðtryggingu launa. Með lögum nr. 19/1965 hafi verið ákveðið að miða framvegis við kaupgreiðsluvísitölu.

Lögin hafi tekið gildi 10. maí 1965 og þann 26. sama mánaðar hafi verið farið að lána úr Byggingarsjóði ríkisins með miðun við kaupgreiðsluvísitölu síðar kaupvísitölu, og árið 1974 hafi verið farið að miða við byggingarvísitölu. Allan tímann hafi verið farið eftir reglunum frá því í apríl 1958.

Stefnandi byggi kröfugerð sína meðal annars á því að reikna eigi vísitölu-bætur af fjárhæð sem inni standi í lok hvers vísitölutímabils, og að það skuli gert í hvert sinn sem vísitala sé fundin. Þessari málástæðu stefnanda sé mótmælt.

Slík reikningsaðferð hefði leitt til ósanngjarnrar niðurstöðu. Megi hugsa sér það dæmi, að vísitala hækkaði úr 100 í 200 stig á einu vísitölutímabili, t.d. 1. febrúar til 1. febrúar næsta árs. Með aðferð þeirri, sem stefnandi geri kröfu um að beitt verði, myndu 100 krónur sem lagðar séu inn 30. janúar síðara árið vera orðnar kr. 200 þann 1. febrúar sama ár, og sama fjárhæð, sem lögð hefði verið inn t.d. 2. febrúar árið á undan og staðið inni í næstum heilt ár, yrði líka orðin kr. 200. Slík niðurstaða sé fráleit, það sé aðeins sú fjárhæð, sem staðið hafi inni allt tímabilið, sem rýrnað hafi í hlutfalli við vísitöluhækkun.

Þrátt fyrir að vísitölur hafi verið reiknaðar út oftast en einu sinni á ári hafi vísitöluútreikningur á bankavaxtabréfum eftir sem áður verið framkvæmdur einu sinni á ári. Verði að telja það rétt þrátt fyrir að til viðmiðunar hafi verið notuð vísitala sem reiknuð var oftast. Svo hafi verið gert við vísitöluútreikning á bankavaxtabréfin, og í samræmi við það hafi vísitöluuppbót af skyldusparnaði einnig verið reiknuð einu sinni á ári. Hafi hér verið miðað við bankavaxtabréf sbr. 2. mgr. 4. gr. laga nr. 42/1957. Á þessum bréfum hafi verið reiknuð vísitala einu sinni á ári miðað við 1. október ár hvert, (en gjalddagi hafi verið 1. nóvember). Hafi réttmæti þeirrar framkvæmdar ekki verið véfengt. Í samræmi við þetta hafi vísitala af skyldusparifé verið reiknuð einu sinni á ári miðað við 1. október ár hvert. Vísitala sú, sem útreikningur bankavaxtabréfa og skyldusparifjár var miðaður við, hafi verið framfærsluvísitala, og hafi sjálf vísitalan á þessum tíma verið reiknuð út 12 sinnum á ári.

Með lögum nr. 19/1965 hafi orðið breyting á þeim vísitöluákvæðum, sem máli skipti hér. Samkvæmt 3. mgr. 9. gr. þeirra laga skyldi vísitöluútreikningur á skyldusparnaðarfé enn sem fyrr miðaður við útreikning verðhækkana af vísitölubundnum verðbréfum á innlánstímanum. Þessi verðbréf (bankavaxtabréf) skyldi skv. 2. mgr. 5. gr. laga nr. 19/1965 nú verðbæta samkvæmt kaupgreiðsluvísitölu í stað framfærsluvísitölu. Um þá vísitölu hafi á þessum tíma gilt lög nr. 63/1964.

Framfærsluvísitala hafi verið reiknuð út 12 sinnum á ári, en kaupgreiðsluvísitala hafi verið reiknuð út 4 sinnum á ári.

Ákvæðin um kaupvísitölu (sic í grg.) séu svo tekin að mestu óbreytt inn

í 5. mgr. 5. gr. húsnaðismálastofnunarlaganna með lögum nr. 21/1968. Í 10. gr. 3. mgr., sem fjalli um endurgreiðslu skyldusparnaðar, sé vitnað til 5. mgr. 5. gr. um vísitölubætur.

Við útreikning sjálfrar vísitölnunnar séu ekki gerðar hér breytingar frá eldri lögum að því er fjölda útreikningsdaga varði. Í 6. mgr. 5. gr. sé það beinlínis tekið fram að vísitölubætur komi á ársgreiðslur bankavaxtabréfanna, það er að beinlínis sé tekið fram um bankavaxtabréfin að þeirri aðferð, sem gilt hafi frá upphafi að reikna vísitölubætur á afborganir af þeim einu sinni á ári, skyldi haldið óbreyttu. Við túlkun laganna hafi þetta meginþýðingu. Af lögskýringargögnum verði sú ályktun alls ekki dregin að með þessum lögum hafi verið ætlunin að rjúfa þau tengsl sem frá upphafi hafi verið milli verðbótareiknings á bankavaxtabréfunum og skyldusparnaðinum. Ákvæði núgildandi laga nr. 30/1970 séu hliðstæð tilvitnuðum ákvæðum laga nr. 21/1968 að þessu leyti.

Af hálfu stefnanda sé þess krafist að vísitala leggist við höfuðstól og þar af leiðandi að verðbætur verði reiknaðar á verðbætur. Þessum skilningi sé algjörlega mótmælt. Hvergi verði séð að slík aðferð eigi við rök að styðjast.

Reglur þær, sem stefndi fór eftir við ávöxtun sparifjár, hafi verið notaðar í nærri tvo áratugi þegar fyrst sé hreyft mótmælum við. Verði því að telja að myndast hafi viðurkennd venja um þessa aðferð, og að ennfremur verði að líta til tómlætis.

Tugir þúsunda ungmenna hafi fengið sparifé sitt endurgreitt, og verði að telja að það geti ekki hafa farið framhjá öllum ef vextir og vísitölubætur hafi verið ranglega reiknaðir. Megi í þessu sambandi benda á að skyldusparifjäreigendur hafi alltaf getað gengið í Veðdeild Landsbanda Íslands og fengið að sjá reikningsyfirlit sitt. Ennfremur að árið 1972 í janúarmánuði hafi Veðdeildin byrjað að senda öllum skyldusparifjäreigendum reikningsyfirlit.

Þá sé á það bent að frá því að skyldusparnaður var fyrst leiddur í lög hér á landi árið 1957 hafi Alþingi margfjallað um lög sem innihaldi ákvæði um skyldusparnað. Fullkunnugt hafi verið um þær reglur sem gilt höfðu í framkvæmd um útreikning vísitölubóta skyldusparnaðarfjár í hvert sinn sem um ákvæði þessi var fjallað á Alþingi. Þrátt fyrir það sé hvergi í lögum þessum kveðið nánar á um hversu útreikning verðbóta skuli hagað og sjáist hvergi, hvorki af lögum né lögskýringargögnum, að breyta hafi átt ríkjandi útreikningsaðferðum í það horf sem krafist sé af stefnanda í máli þessu. Rétt sé að benda á að á þessum árum hafi verðtrygging fjármuna í bankakerfinu verið í þróun, sú þróun hafi haldið áfram til þessa dags og sé ekki lokið.

Verði að telja mjög hæpið að grípa inn í þróun sem átti sér stað mörgum

árum síðar. Á þessum árum hafi engum samræmdum aðferðum við vísitölu-útreikning verið til að dreifa.

Þá verði og að líta til þess hver tilgangurinn með skyldusparnaði hafi verið í raun og veru.

Í 5. gr. laga nr. 42/1957 segi, að til útlána komi sparnaðarfé skv. 9. og 10. gr. Hér sé augljóst að ætlast sé til þess að skyldusparnaður auki ráðstöfunarfé Byggingarsjóðs ríkisins. Það sé ekki hægt að líta fram hjá því í þessu sambandi að til þess að slíkt gæti gerst hafi Byggingarsjóður ríkisins orðið að ávaxta sparifé með a.m.k. ekki lakari kjörum en hann hafði sjálfur á sínum útlánnum. Í þessu sambandi sé bent á að inn í lögin nr. 18/1964 hafi verið teknar breytingar sem gerðar hafi verið að beiðni bankastjórnar Búnaðarbanka Íslands „þar sem skyldusparnaðurinn er vísitölutryggður og Veðdeild B.Í. lánaðeins til jarðakaupa getur Veðdeildin ekki ávaxtað þetta fé og hefur það sýnt sig að Veðdeildin tapar á þessu fé þar sem hún endurlánar það með tiltölulega lágum vöxtum en vísitölutryggir það eigi að síður.“

Þá bendir stefndi á það að þrátt fyrir að vaxtakjör og reikningsaðferðir við vísitölubætur höfðu verið bundnar nákvæmlega í lögum hefði það ekki breytt neinu um það hvort fé hefði verið sparað og lagt inn á skyldusparnaðarreikninga. Þar sem um þvingaðan skyldusparnað hafi verið að ræða hafi vaxtakjör ekki getað verið forsenda þess fyrir einhvern einstakling að hann legði fé til hliðar.

Í stefnu geri stefnandi að umtalsefni að einn þáttur í hinum þvingaða sparnaði hafi verið sá að þeir sem lögin náðu til skyldu hljóta vissar ívilnanir hjá Byggingarstjóði ríkisins. Fram hafi komið að ívilnanir þessar hafi engar verið.

Er lögin um skyldusparnað voru sett árið 1957 hafi ástandið í byggingarlánakerfi okkar verið þannig að ekki fengu allir lán strax sem um það sóttu. Þá hafi gilt um forgangsröðina „undarlegar reglur“, svo sem frægt sé úr stjórnmalasögunni frá þessum tíma. Upp úr 1960 hafi hins vegar verið svo komið að allir, sem lánshæfa umsókn áttu, hafi fengið lán ef tiltekin „objektiv“ skilyrði hafi verið uppfyllt, þ.e. að umsókn bærst fyrir réttan tíma og að hús væri fokhelt fyrir réttan tíma. Þörfin á forgangsrétti skyldusparifjáreigenda hafi því fljótlega verið úr sögunni.

Hvað varði þá ívilnun til þeirra, sem safnað höfðu fé í sjóð, að lán til þeirra mættu vera hærri en almennt gerðist, þá sé þess að geta að hér hafi aðeins verið um heimildarákvæði að ræða og hafi heimildin aldrei verið notuð.

Varakröfu sína styður stefndi eftirfarandi rökum.

Stefnandi hafi tekið skyldusparifé sitt út úr sparimerkjabók sinni nr. 31403 þann 18. september 1972. Ástæða sé til að vekja athygli á því að

stefnufjárhæðin sé miðuð við 15. nóvember 1976 samkvæmt útreikningsaðferðum dr. Péturs Blöndal, en ekki 18. september 1972.

Sé því sérstaklega mótmælt að þó útreikningsaðferðir dr. Péturs yrðu teknar til greina til 18. september 1982 að þær hinar sömu reikningsaðferðir verði notaðar eftir þann tíma.

Mótmæli þessi kveðst stefndi byggja á því að hann telji að þann 18. september 1972 hafi stefnandi lokið skyldusparnði sínum. Það þýði að hafi stefnandi átt eitthvert fé inni eftir að hann tók út skyldusparnað sinn, þá beri honum aðeins almennir innlánsvextir. Sé sérstaklega mótmælt vaxtafæti þeim sem stefnandi gerir kröfu um að verði notaður eftir 15. nóvember 1976 eða 4%, þar sem vextir af verðtryggðum lánum miðuðum við láns-kjaravísitölu séu nú 2,5%.

Þá telur stefndi að frá þeirri fjárhæð, sem vanreiknuð kunni að verða talin, beri að draga fjárhæð samsvarandi þeim vísitölubótum sem reiknaðar hafi verið ofan á vexti af höfuðstól stefnanda. Varðandi þessa kröfu beri sérstaklega að hafa í huga að fallist dómurinn ekki á aðalkröfu stefnda og hafni þar með að núverandi útreikningsaðferð sé lögleg eða venjuhelguð, sé því haldið fram að skylda til að reikna vísitölu ofan á vexti sé heldur ekki fyrir hendi. Í lögnum sé ekkert sem gefi til kynna að skylt sé að reikna vísitölubætur ofan á vexti, en þrátt fyrir það hafi verið ákveðið þegar í upphafi að haga framkvæmd þannig til augljóss og stórkostlegs hag-ræðis við skyldusparendur.

V.

Í málinu er fram komin svohljóðandi umsögn Veðdeildar Landsbanka Íslands:

„Leitað hefur verið til Veðdeildar Landsbanka Íslands um eftirfarandi upplýsingar varðandi ákveðna þætti í framkvæmd skyldusparnaðar vegna bæjarþingsmálsins Gunnar H. Baldursson gegn fjármálaráðherra f.h. ríkis-sjóðs.

1. Hvernig vextir og vísitölubætur hafi verið reiknaðar af innstæðufé.
2. Hvernig vextir og vísitölubætur hafi verið reiknaðir af verðbréfum á vegum Byggingarsjóðs ríkisins.
3. Hvort eigendum innstæðufjár hafi verið kynntar reglur við útreikning vaxta og vísitöluuppbótar og hver heimildargögn innstæðueigendur hafi um innstæðu sína á hverjum tíma.

1.

Skyldusparnaður ungmenna var fyrst leiddur í lög með lögum nr. 42 frá 1957. Samkv. 10. gr. laganna skyldi við endurgreiðslu skyldusparfjár

greiða sömu vexti og sömu vísitöluuppbót og greidd væri af vísitölubundnum verðbréfum á innlánstímanum.

Þar sem ekki var nánar tilgreint í lögnum hvernig háttað skyldi framkvæmd vísitölutryggingar skyldusparifjár var talið eðlilegt og í samræmi við ákvæði 5. gr. laganna að leita til Seðlabanka Íslands og ráðuneytis varðandi framkvæmdina.

Með bréfi dags. 10. apríl 1958 lagði Seðlabankinn fram við félagsmálaráðuneytið ákveðnar tillögur um útreikning vísitöluuppbótar og vaxta. Þessar tillögur voru síðan samþykktar í ráðuneytinu eftir að Húsnæðismálastjórn hafði samþykkt þær fyrir sitt leyti.

Í tillögum Seðlabankans var lagt til að framfærsluvísitala októbermánaðar yrði reiknuð sem grunnvísitala af innstæðum reikningseigenda pr. 1. okt. ár hvert. Sú vísitöluhækkun, sem yrði á hverju ári, skyldi reiknast eftir á af þeirri innstæðu sem reikningseigandi átti 1. okt. árið áður. Vísitalan lagðist ekki við höfuðstól fyrr en innstæðan væri greidd reikningseiganda. Af innstæðum sem geiddar væru út á milli gjalddaga reiknuðust ekki vísitölubætur fyrir þann tíma sem liðinn væri frá 1. okt. þar á undan. Vextir skyldu ekki reiknast af vísitöluuppbótinni en $5\frac{1}{2}\%$ ársvextir leggjast við höfuðstólinn við hver áramót.

Hefur ofangreindum reglum um útreikning vísitöluuppbótar og vaxta verið fylgt frá upphafi með þeim breytingum að 1965 var farið að miða við svonefnda kaupgreiðsluvísitölu og 1968 kaupvísitölu og viðmiðunardagur 1. febrúar.

Jafnframt lækkuðu vextir í 4% 1964 í samræmi við breytt lánakjör á útlánnum Byggingarsjóðs á grundvelli samkomulags ríkisstjórnarinnar og verkalyðshreyfingarinnar um launa- og kjaramál.

Við gildistöku laga nr. 21/1968 var sú breyting gerð á framkvæmd ofangreinds útreiknings að farið var að greiða sparifjäreigendum hálf vísitöluálág í samræmi við vísitöluálág á verðtryggt útlán Byggingarsjóðs. Síðar var talið að skýra bæri ákvæði laga nr. 21/1968 svo að sparifjäreigendum bæri vísitöluálág að fullu og lagði félagsmálaráðuneytið með bréfi dags. 12. ágúst 1974, fyrir Húsnæðismálastjórn að sjá til þess að leiðrétting yrði gerð og voru greiðslur vegna þessa mismunar sendar út í lok árs 1974.

Það skal einnig tekið fram að með bréfi dags. 9. jan. 1973 fór Húsnæðismálastofnunin þess á leit við félagsmálaráðuneytið að það úrskurðaði hvernig túlka bæri ákvæði 3. mgr. 11. gr. 1. nr. 30/1970 og hvaða áhrif 2. og 4. gr. 1. nr. 72/1972 hefði á útreikning vísitölubóta. Svar ráðuneytisins barst með bréfi dags. 29. janúar 1973 og segir þar að ráðuneytið telji að lög nr. 72/1972 raski ekki ákvæðum 3. mgr. 11. gr. 1. nr. 30/1970 og bæri því framvegis að reikna og greiða vísitölubætur af skyldusparnaðarfé með sama hætti og tíðkast hefur til þessa.

Samkv. lögum nr. 42/1957 var Veðdeild Landsbankans heimilað að gefa út bankavaxtabréf með vísitöluþáttum, þannig að greiðslur afborgana og vaxta væru bundnar vísitölu framfærslukostnaðar. Sams konar ákvæði voru áður í lögum nr. 55/1955 um Húsnæðismálastjórn, veðlán til íbúðabygginga og útrýmingu heilsuspillandi íbúða. Engin nánari fyrirbætur voru í lögnum um útreikning vísitöluþáttanna. Í reynd hefur vaxtahæð banka- vaxtabréfanna fylgt útlánsvöxtum Byggingarsjóðs á vísitölutryggðum útlánum, þ.e. vextir voru 5½% þar til 1964 að þeir lækkuðu í 4% sbr. áður nefnt samkomulag ríkisstjórnarinnar og verkábyrgðshreyfingarinnar.

Á sama hátt hefur við útreikninga vaxta og vísitöluláns verið farið eftir sömu reglum og lagðar hafa verið til grundvallar útreikningi vaxta og vísitöluppbóta á vísitölutryggð útlán Húsnæðismálastjórnar.

Hafa vísitölutryggð bankavaxtabréf, sem útgefin eru á árunum 1955-1964, verið dregin út með jöfnum afborgunum á 15 árum. Við útborgun hefur grunnupphæð bréfanna verið greidd eigendum að viðbætti fullri vísitöluhækkun skv. grunnvísitölu bréfsins frá þeim tíma sem viðkomandi flokkur var opnaður til 1. okt. næstan á undan gjalddaga bréfanna sem er 1. mars ár hvert.

Þau bankavaxtabréf, sem síðan hafa verið útgefin, endurgreiðast á 25 árum, og er vísitöluþáttur reiknað á afborgun og vexti (annuitetsgreiðslur).

Er þá miðað við grunnvísitölu bréfsins og vísitölu 1. febr. eða 1. apríl, næstan á undan gjalddaga sem er 1. sept. ár hvert.

Þetta gildir þó ekki um þá flokka bankavaxtabréfa sem falla undir ákvæði laga nr. 71 frá 1981, um meðaltalsársvexti, þ.e.a.s., öll vísitöluppbót ásamt vöxtum skuli ekki hærri en 7,5% allan lánstímann. Þetta á við um bréf útg. frá 23. júlí 1964 til 4. júlí 1974.

Á það skal sérstaklega bent að bankavaxtabréf, sem útg. eru eftir 5. júlí 1974 til 27. júní 1975 var reiknað sem svarar 3/10 þeirrar hækkunar, sem hefur orðið á gildandi vísitölu byggingarkostnaðar frá útgáfudegi og til gjalddaga, og er þessi hækkun reiknuð á vexti og afborgun (annuitetsgreiðslu), en frá 28. júní 1975, var þetta hlutfall hækkað í 4/10 af hækkun byggingarvísitölu og hefur það verið allt til þessa dags.

Þá hefur Byggingarsjóður ríkisins gefið út og selt verðbréf til hinna ýmsu Lífeyrissjóða og hafa

lánakjör verið þessi:

Vextir 5 og 4%.

Lánstími 10 og 1 ár.

Jafnar greiðslur (annuitetsgreiðslur).

Greitt með fyllri hækkun byggingarvísitölu.

(Sjá nánar um þetta í ljósriti af bréfi Veðdeildar 1. ágúst 1975).

Greiðslur vaxta af bankavaxtabréfunum voru í upphafi bundnar vísitölu á sama hátt og afborganir, en vísitölubindingin var afnumin með l. nr. 45/1958 og hélt það til gildistöku laga nr. 19/1965 er aftur var farið að greiða vísitöluuppbót af vaxtagreiðslunni. Voru þá teknar upp annuitetsgreiðslur og vísitöluálagið reiknað á það.

Við gildistöku laga nr. 21/1968 var samkvæmt lögunum farið að greiða vísitöluuppbót sem svaraði einungis helmingi þeirrar hækkunar er hverju sinni hafði orðið á viðmiðunarvísitölunni.

Rétt er einnig að benda á ákvæði laga nr. 72 frá 1972 um að meðaltalsársvextir, þ.m.t. öll vísitöluuppbót, skuli ekki vera hærri en 7½%.

3.

Samkvæmt 2. gr. reglugerðar um sparimerki nr. 2/1971 skal sparifé samkv. ákvæðum laga um skyldusparnað lagt til hliðar á þann hátt að kaupgreiðandi skal afhenda launþega, sem ekki er undanþeginn skyldusparnaði, sérstök sparimerki hvert skipti sem útborgun vinnulauna fer fram. Þeir aðilar, sem nota skýrsluvélar við launaafgreiðslu, hafa getað síðan 1985 sótt um leyfi til félagsmálaráðuneytisins um undanþágu frá sparimerkjakaupum, enda fái launþeginn við hverja launaafgreiðslu ritaðar upplýsingar frá launagreiðanda um hve há skyldusparnaðarupphæðin var sem lögð var til hliðar af launinum og hvað upphæðin sé samtals orðin það sem af er árinu.

Framkvæmd skyldusparnaðarins er falin pósthjórnninni samkv. 3. gr. reglugerðarinnar um skyldusparnað.

Gefur pósthjórnnin út sparimerki og sparimerkjabækur, þar sem m.a. er prentaður úrdráttur úr reglugerð um skyldusparnað. Pósthstofur og pósthafgreiðslur afhenda sparimerkjabækur og selja sparimerki. Sömu aðilar taka við sparimerkjablöðum og koma áleiðis til Húsnæðisstofnunar ríkisins.

Þeir launagreiðendur, sem hafa undanþágu frá afhendingu sparimerkja, greiða andvirði sparifjár beint til Húsnæðismálastofnunar ríkisins.

Samkvæmt ofangreindu eru þessir þættir ekki í höndum Veðdeildar Landsbanka Íslands, en aftur á móti eru fjármunir þeir sem þannig sparast í vörslu veðdeildarinnar.

Hefur veðdeildin frá því að byrjað var að tölvuvinna færslur á reikningum skyldusparnaðar, árið 1971, sent út um hver áramót til innstæðueigenda yfirlit yfir allar hreyfingar á reikningnum, innstæðu án vísitölu um áramót og vísitöluinnstæður í árslok.

Við uppgjör á skyldusparnaði hefur einnig jafnan komið skýrt fram hver sé inneign aðila með vöxtum sl. áramót, dagvextir og vísitöluálag.“

Líta verður svo á að tilgangur ákvæðanna um skyldusparnað í lögum nr. 42/1957 um Húsnæðismálastofnun o.fl. og síðari ákvæði laga um það efni hafi verið sá að afla aukins fjár til veðlánakerfis til stuðnings smíði íbúðarhúsa almennt, en jafnframt að stuðla að sparnaði ungmenna og ungs fólks og gefa þeim, sem þannig næðu að spara ákveðna lágmarksfjárhæð, kost á hærri lánum úr veðlánakerfinu en öðrum að öðru jöfnu, en síðar umfram aðra, sbr. lög nr. 18/1964.

Því er ekki haldið fram af hálfu stefnanda að ákvæði laga um skyldusparnað brjóti sem slík í bága við ákvæði stjórnarskrárinnar. Hins vegar er því haldið fram að sú framkvæmd þeirra, sem beitt hefur verið, leiði raunverulega til skattlagningar lítils hóps landsmanna innan ákveðinna aldursmarka, en slík álagning brjóti í bága við ákvæði stjórnarskrárinnar. Verður tekin afstaða til þessarar málsástæðu er tekin hefur verið afstaða til þerra atriða sem stefnandi telur að misbrestur hafi orðið á við framkvæmd lagaákvæða um skyldusparnað.

Fyrstu ákvæði laga um skyldusparnað gáfu ekki nákvæm fyrirmæli um útreikning uppbótar af skyldusparnaði í sambandi við endurgreiðslu innlagðra fjárhæða. Ekki er í reglugerð með lögunum kveðið nánar á um þetta. Tillaga bankastjóra Landsbanka Íslands um framkvæmd þessa þáttar skyldusparnaðarins var samþykkt af Húsnæðismálastjórn og félagsmálaráðuneytinu, en ekki er þar um að ræða reglugerð.

Því er haldið fram af hálfu stefnda að vegna langvarandi framkvæmdar, sem ekki hafi sætt andmælum, hafi reglur þessar orðið að venjuhelguðum réttarreglum. Við mat á þessu þykir verða að líta til þess að verulegur hluti þess aldurs skeiðs, þegar mönnum er skylt að sæta skyldusparnaði, er utan fjárræðisaldurs. Var stefnandi þannig 16 ára er hann hóf skyldusparnað sinn. Er og á það að líta að ekki hefur komið fram að reglur þær, sem farið var eftir, hafi verið birtar almenningi. Framkvæmd á reglum þessum við þessar aðstæður þykir ekki skapa venjuhelgaða réttarreglu. Verður á grundvelli almennra lögskýringarsjónarmiða tekin afstað til gildis reglna þessara.

Við skýringu á upphaflegum ákvæðum laga um skyldusparnað þykir verða að hafa í huga aðstæður sem voru fyrir hendi er lögin voru sett. Verðbólga var þá ekki eins mikil og síðar varð. Reiknitækni hefur breyst mikið á þessum tíma og var þá meiri ástæða til að einfalda útreikninga. Fordæmi um vísitölutryggingu fjárskuldbindinga voru af skornum skammti. Virðist löggjafinn ekki hafa gert sér glögga grein fyrir því hvernig ákvörðun uppbótarinnar yrði hagað í smærri atriðum. Í upphaflegu ákvæðunum um skyldusparnað og síðari ákvæðum er gert ráð fyrir tengslum milli vaxtakjara og verðuppbótar skyldusparnaðar annars vegar og vaxtakjara

og verðbótakjara af bankavaxtabréfum á vegum veðlánakerfisins hins vegar. Var aðeins notuð ein vísitala á ári við bankavaxtabréfin. Má ætla að með verðtryggingarákvæðunum um skyldusparnað hafi verið hugsað til þeirra sem ættu innistæðu í lengri tíma. Er það í samræmi við þann höfuðtilgang laganna að afla fjár til langs tíma og svo þann tilgang að stuðla að því að ungmenni myndi sér sjóð til að geta síðar eignast íbúðarhúsnæði. Með lögum nr. 42/1957 voru ákvæðin um verðbætur við endurgreiðslu skyldusparifjár miðuð við vísitölu framfærslukostnaðar samkvæmt 3. mgr. 10. gr. sbr. 2. mgr. 4. gr. er sú vísitala var raunverulega reiknuð til annarra nota. Gefa lögin ekki fyrirmæli um hvernig vísitölunni skyldi beitt og leiðir ekki af sjálfu sér að grundvöllur verðbóta breyttist jafnoft á ári og vísitalan.

Með lögum nr. 19/1965 var kveðið á um að af bankavaxtabréfunum skyldu greiðast 4% ársvextir og að vísitöluþjór skyldu byggð á kaupgreiðsluvísitölu samkvæmt lögum nr. 63/1864. Tóku lög þessi gildi frá 10. maí 1965. Verður að telja að frá þeim tíma hafi borið að reikna 4% ársvexti af skyldusparifé, en ekki verður talið fram komið að ætlunin hafi verið að breyta því ákvæði að grundvöllur verðbótaútreiknings breyttist einu sinni á ári. Verður ekki fallist á það að Húsnæðismálastjórn hafi getað lækkað vexti af skyldusparifé á grundvelli ákvæðis F-liðar 6. gr. laga nr. 42/1957.

Þótt í lögum nr. 21/1968 sé í fyrsta skipti mælt fyrir um útreikning sérstakrar vísitölu til notkunar við verðbótaútreikning samkvæmt lögnum og vísitala þessi reiknuð fjórum sinnum á ári, verður ekki talið fram komið, að tilgangurinn hafi verið sá að breyta kjörum um skyldusparnað. Verður því ekki á það fallist, að borið hafi að reikna verðbætur á skyldusparifé fjórum sinnum á ári frá gildistöku nefndra laga.

Líta verður svo á að er stefnandi tók út allt það fé sem talið var að hann ætti á reikningi sínum hjá Veðdeild Landsbanka Íslands 18. september 1972 hafi hann ætlað að ljúka skyldusparnaði sínum, en ágreiningslaust er, að hann átti rétt til þess. Þykir hann ekki eiga kröfu til þess að reglur um skyldusparnað gildi eftir það um fjárhæð þá sem kann að vera vangeidd af skyldusparifé hans samkvæmt niðurstöðu dóms í málinu, en í þess stað eigi hann kröfu um vexti af fjárhæðinni frá þeim tíma.

Í áðurnefndum ákvæðum laga um skyldusparnað er gert ráð fyrir að viðborgun fjárins sé greidd viðbót samkvæmt vísitölu. Ekki verður ráðið af lagaákvæðum þessum að reikna skuli slíka viðbót fyrir en til útborgunar kemur, og verður því ekki á það fallist að verklagsregla um árlegan útreikning verðbóta geti haft áhrif á fjárhæð hennar, svo sem verið hefur í framkvæmd. Samkvæmt orðanna hljóðan þykir verða að skýra verðbótaákvæðin þannig að á fjárhæð, sem staðið hefur inni tiltekinn árafjölda, skuli reiknuð verðbót í hlutfalli vð vísitöluhækkun frá upphafsvísitölu til loka-

vísitölu tímabilsins. Við gildistöku nýrrar vísitölu einu sinni á ári hafi því hverju sinni borið að taka innistæðuaukningu undanfarandi árs, þ.e. innborganir og vexti, og reikna verðbót á þá fjárhæð til reikningsloka.

Þegar virt er það sem að framan er rakið um vexti og verðbætur af skyldusparifé og tekið tillit til þess að fé það, sem skylt er að spara, er undanþegið álagningu tekjuskatts og útsvars, þykir ekki nægur grundvöllur til að líta svo á, að framkvæmd lagaákvæða um skyldusparnað með þeim hætti, sem hér hefur verið ákveðinn, sé skattheimta er brjóti í bága við stjórnarskrána.

Í málinu er fram komið svofellt yfirlit Veðdeildar Landsbanka Íslands yfir vísitölur sem beitt hefur verið við verðbótaútreikning skyldusparifjár:

„Framfærsluvísitala

1. okt.

1958	217	stig	Eldri grundvöllur				
1959	100	“	Nýr grundvöllur. Umreiknað í eldri grundvöll hefði vísitalan orðið 203. Er því engin vísitöluhækkun reiknuð þetta árið.				
1960	102	“	eða 2%	hækkun frá fyrra ári.			
1961	114	“	“ 11,76%	“ “ “ “			
1962	125	“	“ 9,65%	“ “ “ “			
1963	144	“	“ 15,20%	“ “ “ “			
1964	163	“	“ 13,19%	“ “ “ “			
1965	177	“	“ 8,59%	“ “ “ “			

Kaupgreiðsluvísitala.

Kaupgreiðsluvísitala, sem reiknuð er í febrúar en tekur gildi gagnvart launum 1. mars, er notuð til útreiknings vísitölu á sparifé pr. 1. febr.

1966 178 stig eða 4,09% hækkun frá gildandi vísitölu 1. okt. 1965, sem var 171 stig

1967 188 stig eða 5,62%

1968 194 stig eða 3,19%

Skv. 5. málsg. 1. gr. laga nr. 21/1968 skal reikna vísitölu að hálfu miðað við breytingar á dagvinnutímakaupi almennrar verkamannavinnu í Reykjavík.

Grunntala 1. febr. 1968 var 100. (Kaupvísitala)

1969 110 stig gerir hækkun að hálfu 5% frá fyrra ári

1970 126 stig gerir hækkun að hálfu 7,27% frá fyrra ári

1971 158 stig gerir hækkun að hálfu 12,7% frá fyrra ári

1972 174 stig gerir hækkun að hálfu 5,06% frá fyrra ári
 1973 195 stig gerir hækkun að hálfu 6,03% frá fyrra ári
 1974 264 stig gerir hækkun að hálfu 17,69% frá fyrra ári
 1975 376 stig gerir hækkun að fullu 42,42% frá fyrra ári
 1976 491 stig gerir hækkun að fullu 30,59% frá fyrra ári
 1977 662 stig gerir hækkun að fullu 34,84% frá fyrra ári“

Ef ofangreindar þrenns konar vísitölur eru tengdar saman í eina vísitölu með grunntölu 100 í febrúar 1968, verður vísitala 81,17 í október 1964, 88,14 í október 1965, 91,75 í febrúar 1966 og 96,91 í febrúar 1967.

Samkvæmt framanrituðu verður verðbót reiknuð á innstæðu stefnanda til 1. febrúar 1972 sem hér segir, (allar fjárhæðir eru tilgreindar í gkr.):

Á kr. 3.695,00	miðað við hækkun vísitölu frá okt. 1964
“ “ 1.023,30	“ “ “ “ “ “ 1965
“ “ 214,08	“ “ “ “ “ “ febr. 1966
“ “ 1.697,29	“ “ “ “ “ “ 1967
“ “ 265,34	“ “ “ “ “ “ 1968
“ “ 7.393,74	“ “ “ “ “ “ 1969
“ “ 698,71	“ “ “ “ “ “ 1970
“ “ 9.316,39	“ “ “ “ “ “ 1971

Verður þá útreikningur á innlögðu skyldusparifé stefnanda með vöxtum og verðbótum sem hér segir:

Dags.	Vísitála	I n n s t æ ð a			Aukning á tímab. á kr.	Verðmæti 18/9 '72 kr.
		Óleiðr. kr.	Leiðr. vegna vaxta kr.	Samtals kr.		
1/10'64	81,17	3.695,00		3.695,00	3.695,00	7.920,78
1/10'65	88,14	4.718,30		4.718,30	1.023,30	2.020,13
1/2 '66	91,75	4.907,02	25,36	4.932,38	214,08	405,99
1/2 '67	96,91	6.603,30	26,37	6.629,67	1.697,29	3.047,45
1/2 '68	100	6.867,59	27,42	6.895,01	265,34	461,69
1/2 '69	110	14.260,23	28,52	14.288,75	7.393,74	11.695,55
1/2 '70	126	14.957,80	29,66	14.987,46	698,71	964,89
1/2 '71	158	24.273,00	30,85	24.303,85	9.316,39	10.259,82
1/2 '72	174	41.047,90	32,08	41.079,98	16.776,13	16.776,13
18/9 '72 (174)		69.635,10	33,00	69.668,10	28.588,12	28.588,12
					69.668,10	82.140,55

Samkvæmt útreikningi þessum nam inneign stefnanda hjá Veðdeild Landsbanka Íslands hinn 18. september 1972 gkr. 82.140,55, en samkvæmt því sem áður er rakið verður litið svo á að þann dag hafi lokið skyldusparnaði hans og eigi hann ekki kröfu til verðbóta af þeim hluta þessarar fjárhæðar sem hann hefir ekki enn fengið greiddan. Hinn 18. september 1972 fékk stefnandi greiddar gkr. 75.139,80 og hinn 20. nóvember 1974 fékk hann greiddar gkr. 5.726,00, en sú greiðsla var leiðrétting á því að við verðbótaútreikninginn hafi verið notuð hálf visitala hluta tímabilsins. Standa þá eftir gamlar krónur 1.274,75 eða kr. 12,75 sem stefnda verður samkvæmt framansögðu gert að greiða stefnanda. Í dómkröfu stefnanda er krafist 4% ársvaxta frá 15. nóvember 1976, en þá er byggt á því að viðurkennd verði sjónarmið hans og útreikningar þeir sem hann byggir á. Með hliðsjón af eðli málsins þykir mega dæma vexti frá 18. september 1972 í samræmi við dómvenju.

Samkvæmt þessu verður stefndi dæmdur til að greiða stefnanda kr. 12,75 með 7% ársvöxtum af kr. 70,01 frá 18. september 1972 til 16. maí 1973, með 9% ársvöxtum af þeirri fjárhæð frá þeim degi til 15. júlí 1974, með 13% ársvöxtum af þeirri fjárhæð frá þeim degi til 20. nóvember sama árs, með 13% ársvöxtum af kr. 12,75 frá þeim degi til 21. nóvember 1977, með 16% ársvöxtum frá þeim degi til 21. febrúar 1978, með 19% ársvöxtum frá þeim degi til 1. júní 1979, með 22% ársvöxtum frá þeim degi til 1. september sama árs, með 27% ársvöxtum frá þeim degi til 1. desember sama árs, með 31% ársvöxtum frá þeim degi til 1. júní 1980, með 35% ársvöxtum frá þeim degi til 1. júní 1981, með 34% ársvöxtum frá þeim degi til 1. nóvember 1982, en með 42% ársvöxtum frá þeim degi til greiðsludags.

Eftir öllum atvikum þykir rétt að málskostnaður falli niður.

Stefnandi hefur fengið gjafsóknarleyfi í málinu. Ber því að greiða kostnað stefnanda við rekstur málsins úr ríkissjóði, þar með talin málflutningslaun skipaðs talsmanns hans, Othars Arnar Petersen hrl. Mál þetta er viðamiknið og verða málflutningslaun skipaðs talsmanns gjafsóknarhafa ákveðin kr. 17.000,00.

Sigríður Ólafsdóttir, settur borgardómari, kvað upp dóm þennan, ásamt meðdómandanum Guðjóni Hansen tryggingafræðingi.

D ó m s o r ð:

Stefndi, Húsnæðismálastjórn, greiði stefnanda Gunnari H. Baldurssyni, kr. 12,75 með 7% ársvöxtum af kr. 70,01 frá 18. september 1972 til 16. maí 1973, með 9% ársvöxtum af þeirri fjárhæð frá þeim degi til 15. júlí 1974, með 13% ársvöxtum af þeirri fjárhæð frá þeim degi til 20. nóvember sama árs, með 13% ársvöxtum af 12,75

frá þeim degi til 21. nóvember 1977, með 16% ársvöxtum frá þeim degi til 21. febrúar 1978, með 19% ársvöxtum frá þeim degi til 1. júní 1979, með 22% ársvöxtum frá þeim degi til 1. september sama árs, með 27% ársvöxtum frá þeim degi til 1. desember sama árs, með 31% ársvöxtum frá þeim degi til 1. júní 1980, með 35% ársvöxtum frá þeim degi til 1. júní 1981, með 34% ársvöxtum frá þeim degi til 1. nóvember 1982 og með 42% ársvöxtum frá þeim degi til greiðsludags.

Málskostnaður fellur niður.

Kostnaður stefnanda við rekstur málsins greiðist úr ríkissjóði, þar með talin máflutningslaun skipaðs talsmanns hans, Othars Arnar Petersen hrl., kr. 17.000,00.

Dómi þessum ber að fullnægja innan 15 daga frá lögbirtingu hans að viðlagðri aðför að lögum.

S é r a t k v æ ð i **meðdómandans Ólafs Nilssonar, löggilts endurskoðanda.**

Ég er sammála atkvæði meiri hluta dómenda að öðru leyti en því er varðar vexti af hinni dæmdu kröfu frá birtingu stefnu til greiðsludags.

Samkvæmt dómvenju hafa vextir yfirleitt verið reiknaðir í samræmi við vaxtakjör á sparisjóðsreikningum á hverjum tíma. Í allmörg undanfarin ár hafa vextir þessir ekki nægt til að viðhalda verðgildi peningalegra innstæðna eða krafna.

Með lögum nr. 56/1979 um dómvexti er að því stefnt að með vaxtaákvörðunum í dómi sé reynt að viðhalda verðgildi fjármagns. Þar er ákveðið að dómari skuli í dómi ákveða eftir kröfu aðila, að dæmdir vextir fyrir tímabilið frá birtingardegi stefnu til greiðsludags skuli vera jafnháir hæstu innlánsvöxtum við innlánsstofnanir eins og þeir eru ákveðnir samkvæmt lögum á hverjum tíma, þannig að sem fyllst tillit sé tekið til varðveislu á verðgildi fjármagns.

Seðlabanki Íslands hefur lögum samkvæmt ákveðið og auglýst vaxtakjör í landinu á þeim tíma sem hér um ræðir. Í tilkynningum bankans eru vextir almennt samsettir af tveimur þáttum, þ.e. grunnvöxtum og verðbótapætti.

Það innlánsform, sem gefið hefur hæstu ávöxtun frá birtingu stefnu í máli þessu, sbr. tilkynningar Seðlabankans um vexti af innlánnum, eru verðtryggðir sparireikningar, sem miðast við lánskjaravísitölu auk 1% vaxta. Hér getur ekki skipt máli hvort endurgjald til innstæðueigenda er nefnt vextir, verðbótapáttur vaxta eða verðbætur.

Með vísun til framanritaðs og hinna ótvíræðu fyrirmæla í lögum nr. 56/1979, tel ég að reikna beri vexti og verðbætur frá birtingu stefnu hinn 22. desember 1981 til greiðsludags eftir þeim innlánskjörum, sem besta

ávöxtun gefa, en til uppkvaðningar þessa dóms hafa bestu innlánskjörin verið á verðtrygðum sparireikningum með 1% vöxtum.

D ó m s o r ð:

Stefndi, Húsnæðismálastjórn, greiði stefnanda, Gunnari H. Baldurssyni, kr. 12,75 með 7% ársvöxtum af kr. 70,01 frá 18. september 1972 til 16. maí 1973, með 9% ársvöxtum af þeirri fjárhæð frá þeim degi til 15. júlí 1974, með 13% ársvöxtum af þeirri fjárhæð frá þeim degi til 20. nóvember sama árs, með 13% ársvöxtum af 12,75 frá þeim degi til 21. nóvember 1977, með 16% ársvöxtum frá þeim degi til 21. febrúar 1978, með 19% ársvöxtum frá þeim degi til 1. júní 1979, með 22% ársvöxtum frá þeim degi til 1. september sama árs, með 27% ársvöxtum frá þeim degi til 1. desember sama árs, með 31% ársvöxtum frá þeim degi til 1. júní 1980, með 35% ársvöxtum frá þeim degi til 1. júní 1981, með 34% ársvöxtum frá þeim degi til 22. desember s.á. með lánskjaravísitölu og 1% ársvöxtum frá þeim degi til 21. maí 1983, en með þeim innlánskjörum, sem bestaávöxtun gefa á hverjum tíma frá þeim degi til greiðsludags.

Málskostnaður fellur niður.

Kostnaður stefnanda við rekstur málsins greiðist úr ríkissjóði, þar með talin málflutningslaun skipaðs talsmanns hans, Othars Arnar Petersen hrl., kr. 17.000,00.

Dómi þessum ber að fullnægja innan 15 daga frá lögbirtingu hans að viðlagðri aðför að lögum.
